

פרק א' : מוכנותם ותחזוקתם של המקלטים הציבוריים לשעת חירום

1. כללי

1.1 הנחיות פיקוד העורף לתחזוקת מקלטים מפרטות את פעולות התחזוקה הנדרשות לביצוע אחת לשלושה חודשים, שישה חודשים, שנה ושנתיים. הביקורת בדקה את תיקי המקלטים ומצאה, כי קיים תיעוד מלא לכל פעולות התחזוקה המתבצעות והתואמות את הנדרש על-פי הנחיות פיקוד העורף.

1.2 הביקורת סיירה בשטח ובדקה מדגמית תשעה מקלטים. לרוב נמצא, כי המקלטים מתוחזקים היטב בכל הקשור לאותם הנושאים שמנהל ענף המקלטים אחראי לתקינותם וכי הוא שולט היטב, מצוי בפרטים הקטנים ומנהל כהלכה את מכלול פעילויות התחזוקה הנדרשות על-פי הנחיות פיקוד העורף. יחד עם זאת, בשניים מתוך תשעת המקלטים שנבדקו, הביקורת הצביעה על ליקויים מהותיים (ראה פירוט בסעיפים 6.3 ו-6.4 בפרק זה).

תוכניות עבודה לביצוע ביקורות במקלטים

1.3 הביקורת מצאה, כי מנהל ענף המקלטים מכין ופועל על-פי תוכנית עבודה שנתית מסודרת המקיפה את כלל המקלטים הציבוריים בבת-ים ומבדיקת תיקי המקלטים נמצא, כי פעולות התחזוקה מתבצעות במקלטים בהתאם למרווחי הזמן המפורטים בהנחיות פיקוד העורף.

1.4 בנוסף על כך, במרווחי הזמן שבין ביצוע ביקורת נדרשת אחת לשנייה, מקיים מנהל ענף המקלטים ביקורות שוטפות במקלטים לבקרת נזקים, כיצד נשמר מקלט הנמצא בשימוש דו-תכליתי, האם נפרצו מקלטים ריקים וכו'.

1.5 ממצאי הביקורת התקופתיות שעורך מנהל ענף המקלטים מפורטים על גבי טופס ביקורת וטיפול תקופתי - טופס נפרד לכל ביקורת תקופתית, פעולות התחזוקה המפורטות על גבי הטפסים תואמות את הנדרש לביצוע על-פי הנחיות פיקוד העורף, ליקויים המאותרים במסגרת הביקורת נרשמים על גבי הטופס. מנהל הענף מקיים מעקב מתמיד באמצעות טופס ריכוז מעקב תיקונים במקלטים אחר תיקון הליקויים שאותרו במהלך הביקורות ובאופן כללי, ההליך מתנהל באופן תקין, בזמן סביר ועל-פי התדירות הנדרשת בהנחיות פיקוד העורף.

2. התיקיה וארגון המסמכים

2.1 נבדק ונמצא, כי לכל אחד מהמקלטים הנמצאים בטיפולו של מנהל הענף קיים תיק מסודר המכיל תכתובת רלוונטית, את כל דוחות הביקורות שנערכו במקום וכן תיעוד בחתימת מנהל הענף על תיקון הליקויים.

2.2 הביקורת מעירה, כי עותקי חוזים וחידושי חוזים הנערכים עם המשתמשים במקלטים הדו-תכליתיים אינם מועברים באופן סדיר למחלקת הביטחון. הביקורת סבורה, כי על הממונה על הנכסים להעביר המידע בזמן אמיתי ובצורה עותק מהחווה על מנת לאפשר למנהל ענף המקלטים היערכות, מתן הנחיות למשתמשים במקלט דו-תכליתי או סגירת מקלט והחלפת מנעול בתום חווה.

2.3 מנהל ענף המקלטים הכניס לשימוש טופס הוראות למשתמש במקלט דו-תכליתי, המנחה את המשתמשים באשר להוראות עליהן יש לשמור בעת הפעילות במקלט. הביקורת מצאה, כי חלקם של המשתמשים במקלטים אינו חתום על גבי טופס זה. לדברי מנהל ענף המקלטים, הוא מחתים על גבי טופס זה רק את המשתמשים הבעייתיים. כמו-כן, חלקן של ההוראות מצויין על גבי קירות המקלטים. הביקורת סבורה, כי יש מקום להחתיים את כל מי שקיבל לשימוש מקלט ציבורי, במקביל לחתימה על חוזה, גם על התחייבותו לפעול ולשמור על שלמות המקלט, כמפורט על גבי טופס ההוראות למשתמש.

3. ביקורות חיצוניות של פיקוד העורף במקלטים הציבוריים

3.1 פיקוד העורף עורך מעת לעת ביקורות לבדיקת תקינות המקלטים הציבוריים ומידת מוכנותם לעת חירום בהתאם לקריטריונים תחזוקתיים ובטיחותיים שנקבעו על-ידו. ביקורת אחרונה בנושא זה נערכה באפריל 2002, ובמסגרתה נבדקו כל המקלטים הציבוריים.

3.2 מרבית הליקויים במקלטים כפי שאותרו וסומנו על-ידי פיקוד העורף בביקורת שנערכה באפריל 2002, הוסדרו ותוקנו על-ידי מנהל ענף המקלטים. יחד עם זאת, במספר מקלטים נמצא, כי אין כל סימון או רישום באשר לתיקון הליקויים שצויינו על-ידי פיקוד העורף ולמעין בדוח הביקורת לא ברור האם הוסדרו הליקויים. לדברי מנהל ענף המקלטים, מדובר לרוב במקלטים שבעת שנערכה בהם ביקורת של פיקוד העורף הם היו בשיפוץ וכל הליקויים הוסדרו בתום השיפוצים.

3.3 במקרה אחד (המקלט ברחוב השלושה 18), בטופס הביקורת של פיקוד העורף מצויינים ליקויים. אין כל רישום באשר להסדרתם ובתיק המקלט אין כל תכתובת ממנה משתמע שמנהל ענף המקלטים מתריע על הצורך לתקן את הליקויים.

הטיפול העירוני במקלטים ציבוריים

לדברי מנהל ענף המקלטים, תוך כדי ביצוע ביקורת במקום הוא הסביר מה צריך ואיך צריך לתקן ולפיכך לא הוציא מכתבים.

לדבריו, כל הליקויים שצוינו על גבי דוח הביקורת של פיקוד העורף הוסדרו. הביקורת מסתייגת מהסבר זה וסבורה, כי יש מקום להתריע בכתב על הצורך בתיקון ליקויים המאותרים במקום (ובוודאי כשמדובר בליקויים מהותיים). עניינית, חלקם של הליקויים כפי שאותרו על-ידי פיקוד העורף, חזרו ועלו פעם נוספת, הן במהלך הביקורת, בבדיקה שנערכה על-ידי הביקורת בדצמבר 2003 והן בביקורת מוזמנת נוספת של פיקוד העורף מפברואר 2004.

4. פתיחת מקלטים בעת חירום

4.1 בעת חירום, פתיחת המקלטים לציבור נעשית על-פי הוראת פיקוד העורף. על-פי נוהל פנימי של מחלקת הביטחון, בעת חירום אמור מנהל ענף המקלטים לאתר בקרבת כל מקלט אדם מתאים, תושב המקום, שמוכן לקבל על עצמו את האחריות לפתיחת המקלט עם קבלת ההוראה לכך או בזמן אזעקת אמת. בעל תפקיד זה יתוודך על-ידי מנהל ענף המקלטים, יקבל הסבר על אופן השימוש במקלט - חשמל, משאבת מים, איטום וכו', ויחתום על קבלת מפתחות המקלט והתחייבות לפתוח את המקלט בהתאם לצורך.

4.2 פתיחת מקלטים אחרונה נערכה בשנת 1991, בעת מלחמת המפרץ. מאז, משך 13 שנה לא נערך כל תרגיל לפתיחת המקלטים הכולל גם חלוקת ציוד החירום המיועד לכל מקלט. לדברי מנהל מחלקת הביטחון, אין הנחיות של פיקוד העורף לבצע תרגול מסוג זה. הביקורת סבורה, כי אחת לשנתיים-שלוש, בתיאום עם פיקוד העורף, יש לבצע תרגול לפתיחת מקלטים מתועד, וללא מתן התראה של זמן קצוב טרם תחילתו.

5. מחסני ערכות הצטיידות לשעת חירום

5.1 הנחיות פיקוד העורף מפרטות את רשימת ציוד החירום שיש לצייד בו את המקלטים הציבוריים בשעת חירום, כגון ציוד עזרה ראשונה, מיכלי מי שתייה, עמדות כיבוי-אש, שקים לאיסוף וסילוק אשפה, שקי חול, פנסים וכו'. כמות הציוד הנדרש משתנה בהתאם לשטח המקלט, כמפורט בהנחיות פיקוד העורף לנושא זה.

5.2 הביקורת ערכה סיור במחסני החירום ובדקה את מוכנותו של הציוד הנדרש לשעת חירום ובאיזה אופן ערוף ענף המקלטים לספק את הציוד בזמן אמת.

5.3 מממצאי הבדיקה עולה, כי ציוד החירום מאורגן בערכות, ערכה לכל מקלט, ממויין ומשולט. לשלושה מקלטים לא נמצאו ערכות חירום מוכנות ולדברי מנהל ענף המקלטים, פרטי הציוד נמצאים במחסנים ויש רק לארגן אותם בשלוש ערכות נוספות עם ציוד בהתאם לגודל המקלט.

הטיפול העירוני במקלטים ציבוריים

5.4 בשל מגבלות אחסון, מחבטים ואתי חפירה מאוחסנים במחסן בתפזורת, ולא כחלק מהערכות. בנוסף, אלונקות מאוחסנות בנפרד, במחסן אחר במשק, ולדברי המחסנאי, האחראי במקום, גם זאת בשל מגבלות מקום אחסון. גם פנסי זרקאור מטלטלים לא נמצאו בערכות ולדברי מנהל ענף המקלטים, הם הועברו באותה עת למחסנים ברחוב הקוממיות לצורך רענון סוללות. סך הכל מדובר ב- 68 פנסים שאותם יש להחזיר לערכות החירום במחסן המשק.

5.5 ערכות העזרה הראשונה נבדקו ונמצאו מרועננות כשעל כל ערכה קיים רישום התכולה.

6. ממצאי ביקורת שטח

6.1 הביקורת ערכה סיור בתשעה מתוך 20 המקלטים הציבוריים הפזורים בעיר, בחלקם מקלטים ריקים ובחלקם כאלה הנמצאים בשימושן של עמותות שונות, וזאת על מנת לעמוד על אופן אחזקתם ומוכנותם של המקלטים הציבוריים בעיר בת-ים לשעת חירום. נבדקו דרכי הגישה, הניקיון, השילוט, תקינות מערכות החשמל והמים, וכן הנחיות לתחזוקת מקלטים, כפי שפורטו במפרט לאחזקת מקלטים של פיקוד העורף.

6.2 כללית, הביקורת התרשמה, כי רמת תחזוקת המקלטים סבירה, פעולות התחזוקה מתבצעות על-פי סבב זמנים כפי שנקבע על-ידי פיקוד העורף ובאותם המקומות שקיימים ליקויים, הדברים ידועים ונמצאים בטיפול ובמעקב. יחד עם זאת, בבדיקת השטח נמצאו שניים מתוך תשעת המקלטים במצב תחזוקתי ותברואתי ירוד ביותר וכן שינויים במקום שאינם עולים בקנה אחד עם הוראות פיקוד העורף לתחזוקת מקלטים, וזאת בשל אטימותם, אדישותם וחוסר הרצון לשיתוף פעולה של המשתמשים בנכסים עירוניים אלו, כמפורט:

6.3 מקלט ציבורי דו-שימושי ברח' נגבה 13

6.3.1 המקלט נמצא בשימושה של תנועת הנוער בני עקיבא, בלא שנחתם עמה חוזה מסודר. לפני כשנה וחצי שופץ המקלט על-ידי העירייה (באמצעות תקציבי מפעל הפיס) בעלות כוללת של כ- 130,000 ש"ח.

6.3.2 בביקור במקום, ב-11.12.03, ביחד עם מנהל ענף המקלטים במחלקת הביטחון, המקום נמצא מזוהם עם נזקים רבים, שבחלקם אף נראה, כי נעשו מתוך כוונה תחילה, ובאופן כללי במצבו הנוכחי, המקום קרוב יותר לדיר חזירים מאשר למקלט ציבורי ומקום המשמש להתכנסותם ופעילותם של בני נוער, שלא לדבר על ההיבטים החינוכיים שבהתכנסות במקום שכזה, כל זאת חרף התראות חוזרות ונשנות של מנהל ענף המקלטים, הן בעל-פה והן בכתב.

הטיפול העירוני במקלטים ציבוריים

6.3.3 להלן עיקרי הליקויים כפי שנצפו בביקורת במקום :

- 6.3.3.1 המקלט כולו צבוע בשכבות רבות של צבע, וזאת חרף התראות חוזרות ונשנות לא לצבועו. כל השילוט פולט האור וסימונים פולטי אור נוספים בדלתות ובקירות נצבעו ויש לשחזרם.
- 6.3.3.2 נצבעו מזגנים, מפסקי חשמל (שחלקם אינם פועלים בשל הצבע), דלתות ומנעולים (צבע חדר לחלק מהמנעולים ויש להחליפם), גופי תאורה ועוד.
- 6.3.3.3 דלתות ההדף צבועות, כולל האטמים סביב הדלת. הדבר מצריך החלפתם של האטמים, למרות שכולם הוחלפו לפני כחצי שנה במסגרת התחזוקה השוטפת במקום. בדלת הדף אחת נמצא אטם שנקרע בזדון.
- 6.3.3.4 בשירותים נמצא צינור מים שנותק בכוונה מהקיר, ברז שראשו פורק, כיור נירוסטה סתום מלא לכלוך וצבע.
- 6.3.3.5 השירותים במקום מלוכלכים, מטף כיבוי-האש הוצא ממקומו ונמצא בשירותים.
- 6.3.3.6 עמדת כיבוי-אש צבועה, וכלל לא ניתן לדעת שהמדובר בעמדת כיבוי-אש.
- 6.3.3.7 מכסה של ארון חשמל פורק וחסר.
- 6.3.3.8 שני פלנגים פורקו ממקומם וחסרים.
- 6.3.3.9 בדלת הכניסה (כפולה), חיצונית למקלט מסוג פלדלת, ידיות הרוסות.
- 6.3.3.10 מתג הפעלה בקופסת הפעלה של ונטה - הרוס.
- 6.3.3.11 שברי אבנים ובלוקים במקלט וכלל לא ברור לשם מה הוכנסו למקום.
- 6.3.3.12 רצפת המקלט מזוהמת ומלוכלכת באופן יוצא דופן.
- 6.3.3.13 בחלק מחדרי השירותים אין חשמל.
- 6.3.3.14 מדרגות שבורות בירידה למקלט.
- 6.3.3.15 אחד מחדרי הספח נסגר במנעול, למרות שהדבר נאסר, ויש צורך לפורצו.
- 6.3.3.16 סולמות יציאות חירום מפורקים ואינם במקומם.

6.4 מקלט ציבורי דו-שימושי ברח' השלושה 16-18

6.4.1 המקום משמש כבית-כנסת וכולל. מופעל על-ידי "עמותת מייסדי ברסלב נחמת ציון". המשתמשים במקום אינם חתומים על הסכם/חוזה. לדברי הממונה על הנכסים בעירייה, לאחר שנודע לה, כי בנכס פועל בית-כנסת, פנתה בעניין זה לסגן ראש העירייה לשעבר ולאחר שזה הורה לה "להחתיים על הסכם" פנתה למשתמשים במקלט, שלחה להם חוזה, אולם לא קיבלה אותו חזרה.

6.4.2 בביקורת במקום ביום 1/12/2003, ביחד עם מנהל ענף מקלטים במחלקת הביטחון, נמצאו במקום ליקויים רבים שבחלקם אינם עולים בקנה אחד עם ההנחיות וההוראות הקיימות של פיקוד העורף לתחזוקת מקלטים ציבוריים.

6.4.3 להלן עיקרי הליקויים כפי שנצפו במקום:

6.4.3.1 כללית, המקום מזוהם ומלוכלך, בדלי סגריות מפוזרים בכל מקום, לכלוך רב על הרצפה והשירותים במקום מצחינים.

6.4.3.2 בביקור במקום נמצאו אנשים ישנים בחדרון שנבנה והוסב לחדר שינה (מגורים?).

6.4.3.3 בקומה העליונה של המקלט, לאורכו נבנה קיר גבס ותוספת דלת המקטינה את פתח המעבר בין הקומה העליונה של המקלט לקומה התחתונה. לדברי מנהל מחלקת הביטחון, פיקוד העורף אינו מתנגד להקמת קירות גבס.

6.4.3.4 כל הוונטות במקום (7) אינן שמישות משום שנותקו על-ידי המשתמשים.

6.4.3.5 קטע בסוף קומה עליונה של המקלט נחצה על-ידי קיר גבס לבניית חדר נפרד לרב של המקום. בחדר מאוחסן ריהוט וציוד.

6.4.3.6 בכל קומת העל של המקלט - צבע פולט אור ושילוט פולט אור לא קיים הואיל והמקום נצבע על-ידי המשתמשים.

6.4.3.7 סולמות החירום הצמודים לפתחי החירום בקומת העל של המקלט נותקו ממקומם והועברו לקומה התחתונה של המקלט. (הוסדר בתום הביקורת).

6.4.3.8 בקומתו העליונה של המקלט, דרך אחת מיציאות החירום, הועברה צנרת של מזגן, כך שהפתח אינו ניתן לסגירה ואטימה. בעת חירום יש צורך לנתק את כל הצנרת העוברת דרכו, ולדברי מנהל ענף מקלטים, כך נעשה בתקופת הכוננות לפני מלחמת המפרץ האחרונה.

הטיפול העירוני במקלטים ציבוריים

- 6.4.3.9 לאורך תקרת קומת העל של המקלט נבנה מפוח מפתח, כהמשך ממזגן מפוצל. (פורק בתום הביקורת).
- 6.4.3.10 חוטים גלויים של מערכת החשמל 24 V בתקרת המקלט. (הוסדר בתום הביקורת).
- 6.4.3.11 מדרגות שבורות בירידה מהקומה הראשונה לקומת הקרקע של המקלט. (הוסדר בתום הביקורת).
- 6.4.3.12 בקומת הקרקע תאורת 24 V מפורקת בזדון, על פניו נראה כנזקים מכוונים. (הוסדר בתום הביקורת).
- 6.4.3.13 מיכלי מים בקומת הקרקע - אחד מלא בחלקו. יש צורך לרוקנו. (הוסדר בתום הביקורת).
- 6.4.3.14 בקומת הקרקע, שני חדרי ספח הפכו למחסנים, ציוד רב מאוחסן בהם. חדר נוסף שלדברי המשתמשים משמש כמקלחת נמצא נעול. לא אותר מפתח ולדברי מנהל ענף מקלטים, המקום נסגר וננעל שלא בידיעתו. (הוסדר בתום הביקורת).
- 6.5 בחלוף חודש ימים, נערכה ביום 15.1.04 בדיקה חוזרת בשני מקלטים אלו. במקלט המשמש את תנועת הנוער בני עקיבא נמצא, כי מרבית הליקויים שאותרו בבדיקה הקודמת נותרו בעינם. למעט ניקוי רצפת המקלט וסילוק הפסולת שהיתה מצוייה בו והסדרת כיסוי/מכסה לארון החשמל, כל שאר הליקויים לא טופלו. רכז ארגון מחוז דן של בני עקיבא שנכח במקום התחייב להחזיר את המצב לקדמותו בתוך חודש ימים ובכלל זה הסדרת כל ליקויי החשמל, החלפת כל האטמים בדלתות ההדף וחיידוש שילוט פולט אור וסימונים פולטי אור בקירות המקלט.
- 6.6 באשר למקלט הציבורי הנמצא בשימוש "עמותת מייסדי ברסלב נחמת ציון" ברחוב השלושה 16 - 18, מנהל ענף מקלטים מסר לביקורת, כי אין כל טעם לבדוק בשנית את המקלט הואיל וימים ספורים קודם לכן הוא ביקר במקום ומצא, כי לא נעשה דבר לתיקון הליקויים.
- 6.7 הביקורת מציינת, כי חרף ההסטוריה הבעייתית של מקלט זה, תיק המקלט אינו משקף כל תכתובת המתריעה על הליקויים ועל הצורך להסדירם. הליקויים שנמצאו בביקורת זו חופפים בחלקם לליקויים שאותרו במקום על-ידי פיקוד העורף בביקורת שנערכה על-ידו באפריל 2002.
- 6.8 הביקורת סבורה, כי לאור חומרת הממצאים, יש להורות את הגופים המשתמשים במקלטים לשפצם ולהחזיר את המצב לקדמותו, כך שיעמדו בסטנדרטים שנקבעו על-ידי פיקוד העורף, או, לחילופין, להורות על הפסקת השימוש במקלטים.

הטיפול העירוני במקלטים ציבוריים

6.9 מנכ"ל העירייה ערך סיור בשני מקלטים אלו ביום 22/2/04 והורה את הרפרנט לנושא תפעול לוודא, כי הערות הביקורת יוסדרו על-ידי המשתמשים בתוך חודש ימים ובמידה שלא ייעשה כך - לסגור את המקלטים. בהמשך להחלטת המנכ"ל, יזמה העירייה ביקורת של פיקוד העורף במקלט ברחוב השלושה 16, שערך דוח ביקורת עם המלצות לתיקון ליקויי תחזוקה ושרק לאחר תיקונם ניתן יהיה לאפשר שימוש דו-תכליתי במקלט.

דוח זה הועבר לרב הישיבה בצרוף הוראה לתקן את הליקויים בתוך 14 יום, ובמידה שלא יתוקנו - יומלץ על פינוי המקלט.

6.10 מקלט ציבורי דו-שימוש ברחוב הבונים 4

6.10.1 המקלט בן שתי קומות ומשמש כבית-כנסת וישיבה - ישיבת "המישר". העמותה ביצעה בנייה בלתי חוקית של מבנים מעל המקלט. הוגשו כתבי אישום בגין בנייה בלתי חוקית, ניתן צו הריסה שלא בוצע על-ידי הישיבה והוגשו פעם נוספת כתבי אישום בגין אי-ביצוע צווי הריסה. בית המשפט קנס את הישיבה ב- 10,000 ש"ח, ולבקשת העירייה האריך את המועד לביצוע צו ההריסה עד 1/9/06, וזאת על מנת לאפשר לעמותה בפרק זמן זה לבנות מבנה תחליפי בקרקע שהעירייה תעמיד לרשותה.

6.10.2 בביקורת במקום ביום 11/12/03, ביחד עם מנהל ענף המקלטים, נמצאו הליקויים הבאים:

- (1) פעמון הכניסה בקומה העליונה לא תקין.
- (2) בקומה העליונה של המקלט, שני חדרי ספח נעולים ולא ניתנים לפתיחה. חדר ספח שלישי עמוס בציוד.
- (3) בקומה העליונה, לאורך צידה הימני, נבנה קיר גבס בעובי כ- 40 ס"מ, המשמש כקיר תומך לארון הקודש וארונות ספרים.
- (4) חדרון בקומה העליונה מלא בציוד, משמש כמחסן ויש לפנותו.
- (5) בקומה העליונה יציאת חירום אחת חסומה בחלקה על-ידי ארונית. סולם החירום נמצא בקומת המרתף.
- (6) הקומה התחתונה של המקלט ריקה יחסית. חדרי הספח נעולים ולדברי מנהל ענף המקלטים מאוחסן בהם ציוד רב. לדבריו, חדרי הספח יצאו מהתקן ולא משמשים ליעודם המקורי כחדרי גנרטור בחירום.
- (7) החשמל בשירותים לא תקין.